

Analysis of internal and external governance of higher education system in Iran

Sahar kousari

*Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Science Policy, National Research Institute for Science Policy (NRISP), Tehran, Iran. E-mail: kosari@nrisp.ac.ir

Hasan Ahmadi

Ph.D Department of Educational Management, National Research Institute for Science Policy (NRISP), Tehran, Iran. E-mail: h.ahmadi@nrisp.ac.ir

Abstract

The purpose of this study was to examine the internal and external governance of the higher education system in Iran. To achieve this goal, the qualitative approach was used. The statistical population of the study was senior managers and senior experts in educational and research departments. Based on theoretical data saturation, 11 of them were interviewed face to face. Semi-structured interview method was used for data collection and inductive content analysis was used for data analysis. The findings of the study showed that the major actors of the internal governance include the university chancellor, the board of directors, the council of the university, and the board of trustees, and the main actors of external governance are the Supreme Council of the Cultural Revolution, the Expediency Council, the Supreme Council of the Science, Research and Technology, the Ministry of Science and Research and Technology and the Vice-President of Science and Technology Presidency. Also, components of the higher education governance system include actors (from the government, the market, or civil society) and policies (Intra-institutional policies such as financial policies, content policies and structural policies, and other policies such as social policies, entrepreneurial policies, and governmental policies). Then, each of the internal and external actors of the higher education system were examined based on their legal functions in accordance with the research framework.

Keywords: Internal and External Governance, Higher Education System, Actors, Policies.

Citation: kousari, S. & Ahmadi, H. (2020). "Analysis of internal and external governance of higher education system in Iran". *Public Organizations Management*, 8(4), 125-144. (in Persian)

(DOI): 10.30473/ipom.2020.54021.4141

Received: (13/ July/2019)

Accepted: (28/Aug/2020)

تحلیل حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی ایران

سحر کوثری

*نویسنده مسئول: استادیار، گروه سیاست علم، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، تهران، ایران.

E-mali: kosari@nrsp.ac.ir

حسن احمدی

دکتری گروه مدیریت آموزشی، پژوهشگر مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، تهران، ایران.

E-mali: h.ahmadi@nrsp.ac.ir

چکیده

بسیاری از دلایل حکمرانی نامطلوب در نظام آموزش عالی تنها ناشی از عوامل درون وزارتی نیستند بلکه عوامل برون وزارتی نیز در آن نقش دارند. هدف از مقاله حاضر تحلیل حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی ایران است. به منظور نیل به این هدف، از رویکرد کیفی استفاده شد. جامعه آماری تحقیق مدیرکل ها و کارشناسان ارشد معاونت های آموزشی و پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بودند که بر اساس اشباع نظری داده ها، تعداد ۱۱ نفر از آن ها به صورت رودررو مورد مصاحبه قرار گرفتند. برای گردآوری داده ها از روش مصاحبه نیمه ساختاریافته و برای تحلیل آن ها از روش تحلیل محتوای استقرایی استفاده شد. یافته های پژوهش نشان داد مهم ترین بازیگران حکمرانی درونی شامل رئیس دانشگاه، هیئت رئیسه، شورای دانشگاه و هیئت امنای می باشند و بازیگران حکمرانی بیرونی شامل شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی عتف، وزارت علوم تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری می باشند. همچنین مؤلفه های نظام حکمرانی آموزش عالی مشتمل بر بازیگران (برخاسته از دولت، بازار و یا جامعه مدنی) و سیاست ها (سیاست های درون نهادی شامل سیاست های مالی، سیاست های محتوایی، سیاست های ساختاری و سیاست های برون-نهادی شامل سیاست های اجتماعی، سیاست های کارآفرینی و سیاست های حاکمیتی) هستند. سپس هر یک از بازیگران درونی و بیرونی نظام حکمرانی آموزش عالی بر اساس کارکردهای قانونی شان مطابق با چارچوب پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند.

واژه های کلیدی: حکمرانی درونی و بیرونی، نظام آموزش عالی، بازیگران، سیاست ها.

استناد: کوثری، سحر و احمدی، حسن (۱۳۹۹). «تحلیل حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی ایران».

مدیریت سازمان های دولتی، ۸(۴)، ۱۲۵-۱۴۴.

(DOI): 10.30473/ipom.2020.54021.4141

تاریخ دریافت: (۱۳۹۹/۰۴/۲۳)

تاریخ پذیرش: (۱۳۹۹/۰۷/۰۶)

مقدمه

واگذار شده است، بنابراین، این گونه به نظر می‌رسد که در کشور ما مسئله آموزش، از حکمرانی منسجم و یکپارچه‌ای برخوردار نیست که این خود باعث بروز بسیاری از مسائل شده است. البته موجبات حکمرانی نامطلوب نظام آموزش عالی فقط عوامل درون وزارتی نیستند بلکه عوامل برون وزارتی با منشأ ذی‌نفعان و سیاست‌های اتخاذ شده توسط آن‌ها نیز نقش دارند. از این رو، هدف پژوهش حاضر شناسایی بازیگران حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی و تحلیل کارکردهای قانونی آن‌ها است و از سوی دیگر نوآوری پژوهش حاضر در این است که بیشتر پژوهش‌هایی که به موضوع حکمرانی نظام آموزش عالی در ایران پرداخته‌اند حکمرانی درونی (بازیگران داخل نظام) را مورد توجه قرار داده‌اند و پژوهشی به صورت منسجم در رابطه با بازیگران بیرونی نظام آموزش عالی در داخل کشور صورت نگرفته است. از این رو، در این پژوهش سعی شده است علاوه بر بازیگران درونی، بازیگران بیرونی نظام آموزش عالی و طیف سیاست‌های اتخاذ شده توسط آن‌ها شناسایی شود.

پیشینه پژوهش

مفهوم حکمرانی نظام آموزش عالی واژه‌ای است که تعاریف مختلفی دارد، اما در مفهوم گسترده به سیاست‌هایی که توسط دولت برای اطمینان از عملکرد مناسب سازمان‌ها و پذیرش آن‌ها به وسیله عموم اشاره می‌کند (مارگینسون، ۲۰۱۳).

هینتز^۶ حکمرانی در محیط دانشگاهی را دارای دو مؤلفه درونی و بیرونی می‌داند. حکمرانی بیرونی در اینجا مشتمل بر ایفای نقش بازیگران و سیاست‌گذاران بیرونی دانشگاه و تأثیر آن‌ها بر روی دانشگاه‌ها از طریق هیئت حاکمه و شوراها دانشگاهی است. از طرف دیگر حکمرانی درونی دانشگاه به واسطه نقش‌ها و مسئولیت‌ها و اقتدار اعضای هیئت‌علمی و مدیران شناخته می‌شود (قلی‌قورچیان و احمدی، ۱۳۹۳).

مدل‌های حکمرانی درونی دانشگاه‌ها از تنوع و تعدد برخوردارند و لذا مدلی یکسان با پذیرش همگانی، دیده نمی‌شود. دانشگاه‌ها، غالباً از مدل‌های ارائه شده متناسب با شرایط فرهنگی و اجتماعی خود استفاده می‌کنند.

تراکمن حکمرانی هیئت‌علمی، حکمرانی سازمانی، حکمرانی هیئت‌امنا، حکمرانی ذی‌نفعان و حکمرانی ترکیبی (آمالگام^۷) را معرفی می‌کند (تراکمن^۸، ۲۰۰۸).

در حکمرانی هیئت‌علمی: بازیگران اصلی اعضای هیئت‌علمی هستند دلیل آن را هم این می‌دانند که اعضای هیئت‌علمی غالباً

از آنجا که حکمرانی یکی از مهم‌ترین و پیچیده‌ترین جنبه‌های نظام آموزش عالی است و تأثیر زیادی بر کلیه فعالیت‌ها و عملکردهای آموزشی و پژوهشی دارد، به‌طور آشکار و قابل‌ملاحظه‌ای تحت‌تأثیر تغییرات شگرف آموزش عالی قرار گرفته است که از اواخر دهه ۱۹۸۰ آغاز شده است (هوانگ^۱، ۲۰۱۸).

جهت اداره عمومی نظام آموزش عالی دو پارادایم وجود دارد. در پارادایم نخست مسئولیت تمام امور بر عهده دولت است. در پارادایم دوم که حکمرانی نام دارد مسئولیت اداره امور بین سه نهاد دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی تقسیم شده است. ضمن آن که هر سه بخش مذکور در تعامل با یکدیگر قرار دارند به‌گونه‌ای که ضعف و قدرت بیش از حد یکی از آن‌ها تعادل اجتماعی را بر هم خواهد زد. لذا، ایجاد ارتباط و تعادل لازم و تفکیک وظایف هر یک از این سه بخش امکان بهتر زیستن را در یک جامعه مطلوب فراهم خواهد کرد. (ایمانی جاجرمی و دیگران، ۱۳۸۳). در واقع، در تغییر پارادایم از رویکرد قانون‌گذاری بالا به پایین به سمت رویکرد تنظیم‌گری که در تلاش است تا سیستم را به سمت خودتنظیمی پیش ببرد، اعمال قدرت جای خود را به تفویض قدرت خواهد داد (لیال و تیت^۲، ۲۰۰۵). در این گذار پارادایمی در نظام آموزش عالی نکات زیر حائز اهمیت است:

- ۱- توجه به سطوح مختلف بازیگران خارج از نظام آموزش عالی
 - ۲- توجه به سطوح مختلف بازیگران درونی نظام آموزش عالی
 - ۳- توجه به سیاست‌های متناظر با محیط درونی و بیرونی نظام آموزش عالی (تامسون^۳، ۲۰۰۵).
- پژوهشگران حوزه حکمرانی بر مباحثی مانند تقسیم قدرت میان سطوح دولتی و فرو دولتی، تشویق و ترغیب تمرکززدایی از دولت و اتکا روزافزون بر انواع جدید مشاوره و مشارکت شهروندان، متمرکز هستند (میهان^۴، ۲۰۰۳).

زمانی که حکمرانی در نظام آموزش عالی مطرح می‌شود بر قوانین و سازوکارهایی تأکید داشته که از طریق آن‌ها ذی‌نفعان متعدد آموزش عالی بر روی تصمیمات اتخاذ شده تأثیر می‌گذارند (مارگینسون^۵، ۲۰۱۳).

در کشور ایران تصدی امور مربوط به حوزه‌های آموزش عمومی، آموزش عالی و آموزش پزشکی هریک به یک وزارتخانه

1. Huang
2. Lyall and Tait
3. Thompson
4. Meehan
5. Marginson

6. Hintz
7. Amalgam
8. Trakman

مدل دولت - محور

در این مدل بازیگر اصلی و سیاست‌ها عبارت‌اند از (نیو و ون ووت^۵؛ ۱۹۹۴):

بازیگر اصلی: دولت

سیاست‌های اتخاذ شده: شرایط پذیرش، برنامه آموزشی، امتحانات، تعیین کارکنان دانشگاهی، اولویت‌های بودجه، محتوای آموزش غیره.

کشورهایی که از این مدل پیروی می‌کنند: فرانسه، اسپانیا، پرتغال و اتحاد جماهیر شوروی.

مدل هامبولتی

در این مدل بازیگر اصلی و سیاست‌ها عبارت‌اند از (کلارک، ۱۹۹۸):

بازیگر اصلی: خودتنظیمی امور دانشگاهی توسط جامعه علمی و دانشگاهی از طریق شورای عالی در سطح موسسه در هماهنگی با بدنه خودتنظیمی خارج از موسسه.

سیاست‌های اتخاذ شده: سیاست‌های مالی همچنان توسط دولت اعمال می‌شود.

کشورهایی که از این مدل پیروی می‌کنند: آلمان، اتریش و بسیاری از کشورهای رها شده از کمونیست.

مدل بازار محور

در این مدل بازیگر اصلی و سیاست‌ها عبارت‌اند از (مارگینسون و کانسیدین^۶؛ ۲۰۰۰):

بازیگران: دانشگاه به‌مثابه تشکیلات اقتصادی.

سیاست‌های اتخاذ شده: سیاست‌های کارآفرینی، بازار محور **کشورهایی که از این مدل پیروی می‌کنند:** ایالات متحده آمریکا.

در رابطه با موضوع پژوهش نتایج پژوهش‌ها به شرح ذیل است: روشن و متوسلی (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان الگوی ذینفع مداری مبتنی بر حکمرانی خوب برای ارتقاء کیفیت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به این نتیجه دست یافتند که در ایران مهم‌ترین عوامل حکمرانی نامطلوب در وزارت علوم عبارت‌اند از: ۱- عوامل درون وزارتی، ۲- ابعاد برون وزارتی، ۳- عوامل با منشأ ذی‌نفعان و ۴- فقدان ارج و منزلت علم به ما هو علم. برخی از پیشنهادها سیاستی این تحقیق عبارت‌اند از: اصلاح

درک صحیح‌تری از اهداف و آرمان‌های دانشگاه و چگونگی تحقق آن دارند. البته انتقادهایی هم به آن وارد شده است؛ مثلاً اینکه اعضای هیئت‌علمی غالباً در امور آموزشی و پژوهشی مهارت دارند و فاقد مهارت حکمرانی نظیر مدیریت مالی و پاسخگویی هستند (افخمی روحانی، رحمان سرشت و مرجانی، ۱۳۹۳).

حکمرانی سازمانی: مدل حکمرانی سازمانی یا شرکتی بیشتر بر مسئولیت‌های مالی و مدیریتی تمرکز دارد. در واقع، این مدل مبتنی بر کسب‌وکار است و بیشتر به بهره‌وری سازمان فکر می‌کند. انتقادهایی به این مدل وارد است؛ نظیر اینکه جایگاه علمی و پژوهشی دانشگاه در معرض آسیب است.

حکمرانی هیئت‌امنا: این مدل، به قدرت نفوذ هیئت‌امنا در حکمرانی دانشگاه‌ها اشاره دارد. نگرانی که در این مدل وجود دارد، انحراف احتمالی حکمرانی به سوی جنبه‌های سیاسی یا جنبه‌های صرفاً اقتصادی در اثر تحمیل نظر غالب هیئت‌امنا است.

حکمرانی ذی‌نفعان: مدل حکمرانی ذی‌نفعان، در واقع با حکمرانی هیئت‌علمی و نماینده شناخته می‌شود و بیشتر زمانی اتفاق می‌افتد که حکمرانی از سوی ترکیبی از ذی‌نفعان، نظیر دانشجویان، هیئت‌علمی، فارغ‌التحصیلان، نمایندگان شرکت‌ها، دولت و عموم مردم انجام می‌گیرد. حکمرانی در بعد عمومی آن، باید پاسخگوی مسائلی نظیر جنسیت، قومیت، محیط‌زیست و دیگر منافع عمومی باشد. دانشگاه‌های دولتی به‌نوعی با این مدل سروکار دارند (افخمی روحانی، رحمان سرشت و مرجانی، ۱۳۹۳).

حکمرانی ترکیبی (آمالگان): این مدل شامل ترکیبی از هیئت‌علمی، شرکت‌ها، هیئت‌امنا و ذی‌نفعان است؛ به عبارتی، این مدل نقاط قوت همه مدل‌های پیشین را دارد و امکان حکمرانی متناسب را ایجاد می‌کند.

مدل حکمرانی کارنگی و توک^۱ که در سال ۲۰۱۰ ارائه شد، شامل حداقل سه مؤلفه کلیدی است که عبارت‌اند از: حکمرانی آکادمیک، حکمرانی کسب‌وکار یا مالی و حکمرانی اداری یا سازمانی که به‌عنوان مدل‌های حکمرانی درونی نظام آموزش عالی معرفی شدند (کارنگی و توک^۲، ۲۰۱۰).

در خصوص حکمرانی بیرونی دوینز^۳ (۲۰۱۱) به بررسی سه مدل حکمرانی آموزش عالی پرداخته‌اند که علاوه بر حکمرانی درونی دانشگاه به بررسی نقش دولت و سایر ذی‌نفعان در آموزش عالی نیز می‌پردازد. این سه مدل عبارت‌اند از مدل دولت‌محور^۴، مدل بازار محور و مدل هامبولتی (دوینز، ۲۰۱۱):

1. Carnegie & Tuck
2. Carnegie, & Tuck
3. Dobbins
4. State-centered

به این نتایج، اداره کردن دانشگاه‌های ایران را از مدل کنترل دولتی به مدل نظارت دولتی تغییر می‌دهد و آن‌ها را در فضای رقابتی داخلی و خارجی چابک‌تر می‌سازد.

افخمی‌روحانی، رحمان سرشت و مرجانی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان حکمرانی دانشگاهی و ارزیابی پرتال‌ها و وبگاه‌ها به این نتیجه دست یافتند که حکمرانی دانشگاهی کشور در دو بعد کلی درونی و بیرونی، قابل ارزیابی است. حکمرانی درونی، به حقوق ذینفعان داخلی مانند استاد و دانشجو و کارمند توجه دارد و حکمرانی بیرونی، به ذینفعان بیرونی مانند دولت، مجلس، جامعه و صنعت متمرکز است. همچنین حکمرانی یکپارچه و جامع دانشگاهی شامل حداقل سه مؤلفه کلیدی حکمرانی آکادمیک، حکمرانی کسب‌وکار یا مالی و حکمرانی اداری یا سازمانی است و چنانچه به هر سه مؤلفه توجه لازم مبذول گردد، حکمرانی مطلوب، یکپارچه و جامع دانشگاهی ایجاد خواهد شد.

ذیل^۱ (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان حکمرانی دانشگاهی به این نتیجه دست یافت که حکمرانی دارای ابعاد درونی، بیرونی و یکپارچه هستند، با توجه به آن حکمرانی بیرونی آموزش عالی چارچوب قوانین و مقررات عمومی را طراحی می‌کند تا منافع عمومی در عملکرد دانشگاه‌ها را تضمین کند. با این حال، به دلیل پیچیدگی‌های کار دانشگاهی، کارکنان دانشگاهی در بسیاری از کشورها به‌طور سنتی دارای استقلال حرفه‌ای زیادی در تصمیم‌گیری مؤسسات آموزشی دارند. بنابراین، واژه حکمرانی درونی فرایندی را که دانشگاه‌ها خودشان هماهنگی و کنترل فعالیت‌های تحصیلی را برای اطمینان از منافع عمومی بر عهده دارند، توصیف می‌کند. همچنین نتایج او نشان داد که از طریق حکمرانی مناسب می‌توان هزینه‌های دانشگاه را در تمام دانشگاه‌ها کاهش داد.

چو، جوگیلوت، راوینت و ووکاسویک^۲ (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان حکمرانی آموزش عالی و سیاست نشان دادند که آموزش عالی یک حوزه است که به‌سرعت در حال تبدیل شدن به سیاست‌زدایی بیشتر و از لحاظ سیاسی عنصر تعبیه شده دیگر سیاست‌های عمومی است.

زمان^۳ (۲۰۱۵) در پژوهش خود با عنوان دستورالعمل‌های کیفی برای حکمرانی خوب در آموزش عالی در سرتاسر جهان به این نتیجه دست یافتند که شاخص‌های حکمرانی به‌عنوان یک عامل قوی برای افزایش اثرات آموزشی عمل می‌کنند که بیشتر در شکل‌گیری سیاست‌های بین‌المللی دانشگاه‌ها کمک می‌کند و نتیجه‌گیری می‌شود که صدا و پاسخگویی بیشتر، ثبات سیاسی،

قانون وزارت علوم منطبق با مقتضیات ذینفع محوری، باورمندی به حکمرانی خوب و ذی‌نفع محوری به‌عنوان معیار انتخاب وزیر علوم، ایجاد نهادهای قوی نظلم خواهی و پیگیری شکایات، آزادی تشکل‌های ذی‌نفعان داخلی و خارجی آموزش عالی و بسط فضاهای گفتگویی و معناسازی و ایجاد میزهای فکر و مشورت بین ذی‌نفعان آموزش عالی.

فتح‌الهی و دیگران (۱۳۹۴) در پژوهش خود با عنوان تحلیل محتوایی برنامه‌های پنج‌گانه توسعه ایران با توجه به مقوله‌های الگوهای حکمرانی آموزش عالی به این نتیجه دست یافتند که در برنامه اول الگوی دولت‌گرا، در برنامه دوم الگوی دولت‌گرا و بازار محور، در برنامه سوم و چهارم الگوی هومبولتی و در برنامه پنجم مقوله‌ها و زیر مقوله‌های الگوی بازارگرا از کمیت بیشتری برخوردار است.

قلی‌قورچیان و احمدی رضایی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان حکمرانی دانشگاه‌های تراز جهانی؛ به این نتیجه دست یافتند که نهادینه شدن فرهنگ در یک سازمان کار یک روز، یک ماه و یا یک سال نیست و این دانشگاه‌ها در طی سال‌ها کار و تلاش به این مرتبه رسیده‌اند. این ممتازی در امر آموزش، پژوهش، رهبری دانشگاهی، هیئت‌علمی، دانشجویان، منابع مالی غنی و سایر موارد است. همچنین نگاهی عمیق‌تر به این دانشگاه‌ها نشان می‌دهد که عمده این دانشگاه‌ها رویکرد پژوهشی دارند و با تمرکز بر روی استعدادها و جذب بهترین اساتید و پژوهشگران و برترین دانشجویان فعالیت می‌کنند. موضوع بسیار مهم دیگر که این دانشگاه‌ها را از سایر دانشگاه‌ها مجزا می‌کند، رویکرد بین‌المللی این دانشگاه‌ها است. این دانشگاه‌ها برای فعالیت‌های خود اعم از جذب اعضای هیئت‌علمی، دانشجو و کادر متخصص دانشگاهی مرزهای ملی خود را شکسته‌اند و از تمام نقاط جهان برترین‌ها را گزینش و به کار می‌گیرند. همچنین نتایج آن‌ها نشان داد که برای دستیابی به دانشگاه‌های تراز جهانی تغییر نظام حکمرانی (سیاست‌گذاری و اداره کردن) نظام آموزش عالی ایران است. برای اجرای این مهم بایستی موضوع استقلال سازمانی دانشگاه‌ها که در قانون چهارم توسعه به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است را به اجرا درآورد.

رزاق‌مزدی (۱۳۹۳) در پژوهش خود با عنوان استقلال نهادی اثربخش دانشگاه‌های دولتی ایران؛ ضرورت پویایی در فضای جهانی شده نشان داد که بر اساس بررسی قوانین و مقررات دانشگاه‌ها دولتی ایران در هشت مؤلفه استقلال دارند. گروه‌های ذی‌نفع علاوه بر تأیید استقلال در این هشت مؤلفه، خواستار استقلال در ۱۶ مؤلفه دیگر بودند. این ۲۴ مؤلفه در زمینه‌های استقلال اساسی و استقلال فرایندی قرار دارند و عمل

1. Dill

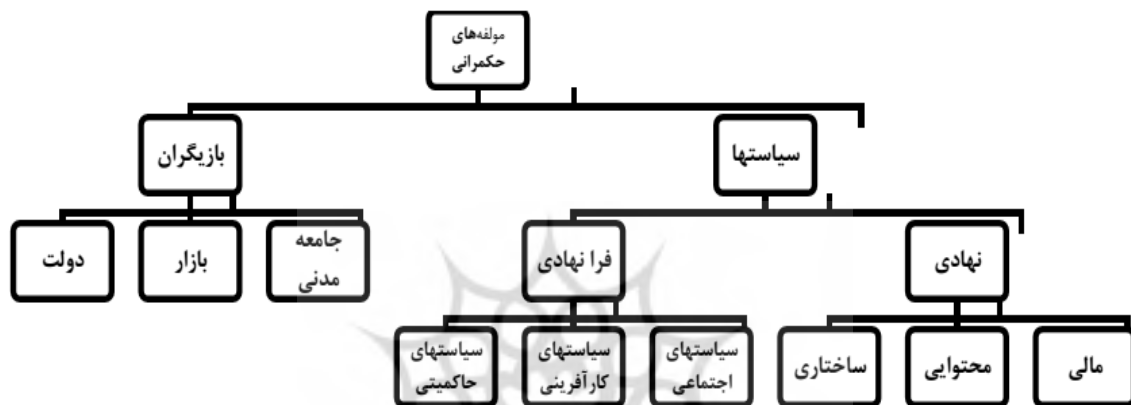
2. Chou, Jungblut, Ravinet & Vukasovic

3. Zaman

که آن‌ها دارند، سیگنال‌هایی را در مورد به این ترتیب تغییرات قابل توجهی شروع شد. مهم‌ترین این تغییرات مربوط به نحوه برخورد دانشگاه‌ها توسط دولت‌ها بود. به‌طور خاص، نقش دانشگاه‌ها در کمک به اقتصاد ملی مورد توجه قرار گرفت.

چارچوب نظری پژوهش

پس از بررسی‌های انجام شده بر روی مطالعات داخلی و خارجی چارچوب نظری در نظر گرفته شده به شرح زیر است:

نمودار ۰۱. چارچوب نظری پژوهش (یافته پژوهشگران)

به‌عنوان ابزار عقلانی در نظر گرفته می‌شوند که در راستای دستیابی به اولویت‌های ملی به کار گرفته می‌شوند. پژوهش و آموزش، عوامل اصلی تولید ملی در نظر گرفته می‌شوند که بر رقابتی‌تر شدن صنعت و تکنولوژی کمک می‌نمایند. در نتیجه، روابط بین دانشگاه و صنعت و تجارت باید از طریق دولت ملی تعدیل شده و تحت نظارت قرار گیرد (کلارک، ۱۹۹۸).

الگوهای **بازار محور**، در مقابل، ادعا می‌کنند که دانشگاه‌ها زمانی که به‌عنوان شرکت‌های اقتصادی در داخل و برای بازارهای منطقه‌ای یا جهانی عمل می‌کنند، از اثربخشی بیشتری برخوردارند در حالی که تاکتیک‌های کارآفرینی، به‌عنوان اصول سازمانی قانونی در نظر گرفته می‌شوند. جانق بلود (۲۰۰۳) به‌عنوان مثال؛ سیاست‌های بازارباز شده را سیاست‌هایی تعریف می‌کند که هدفشان تقویت انتخاب دانشجویان و آزادسازی بازارها به‌منظور افزایش کیفیت و تنوع خدمات ارائه شده است. در این چارچوب، دانشگاه‌ها برای جذب دانشجویان و منابع مالی با یکدیگر رقابت می‌کنند. مدیران دانشگاه‌ها خود را در نقش یک تولیدکننده یا کارآفرین در نظر می‌گیرند که خدمات آموزشی را به دانشجویان ارائه می‌دهند. بنابراین، رهبری سازمانی که توسط مؤسسات آموزش عالی

اثربخشی دولت، کیفیت نظارتی، حاکمیت قانون و کنترل فساد، نتیجه‌های آموزشی را افزایش می‌دهند که در نهایت برای مناطق اصلی جهان که دانشگاه‌های خود را بین‌المللی می‌کنند، سودمند است.

کندی (۲۰۰۳) در پژوهش خود با عنوان حکمرانی آموزش عالی به‌عنوان یک مسئله کلیدی در قرن ۲۱ به این نتیجه دست یافت که حکمرانی در حال حاضر مسئله کلیدی، نه تنها برای مؤسسات آموزش عالی بلکه برای کل جامعه است. نحوه مدیریت سازمان‌ها، جهت‌هایی که آن‌ها در پیش گرفته‌اند و ارزش‌هایی

در این چارچوب مؤلفه‌های نظام حکمرانی آموزش عالی مشتمل بر بازیگران و سیاست‌ها در نظر گرفته شده است. مؤلفه بازیگران، ممکن است برخاسته از دولت، بازار و یا جامعه مدنی باشند.

مؤلفه **بازیگر دولت** با توجه به طبقه‌بندی کلارک (۱۹۹۸) دانشگاه‌ها را به‌عنوان نهادهایی که زیر نظر دولت اداره می‌شوند، در نظر می‌گیرد. دولت به صورت مستقیم مختصات همه یا قسمت عمده‌ای از آموزش عالی، از قبیل شرایط لازم برای پذیرش، برنامه درسی، امتحانات و انتصاب افراد و غیره برای پست‌های دانشگاهی را هماهنگ می‌کند. دانشگاه‌ها در معرض کنترل اداری رسمی از طرف دولت قرار دارند و استقلال کمی به آن‌ها اعطا می‌شود. دولت نقش یک نگهبان را بازی می‌کند. به‌صورت فعال بر موضوعات داخلی از جمله تضمین کیفیت، کارایی و روابط دانشگاه و کسب‌وکار تأثیر می‌گذارد. این ایده به‌صورت عمیقی نظام‌های آموزش عالی در فرانسه، اسپانیا، پرتغال و اتحاد جماهیر شوروی سابق و اعمار آن را در چارچوب نظریه مارکسیستی لنیستی شکل داده است. با توجه به نظریه اولسن (۲۰۰۷) منطق ساختاری نظام آموزش عالی دولت‌گرا، اجرای اهداف از پیش تعیین شده است. دانشگاه‌ها

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از رویکرد کیفی و روش مطالعه موردی استفاده شد. مطالعه موردی، یکی از روش‌های تحقیق در علوم انسانی است که عبارت است از رویکردی برای ایجاد درکی عمیق و چندجانبه از یک موضوع پیچیده در بستر دنیای واقعی، بنابراین، این روش هنگامی بکار می‌رود که محقق سعی در بررسی و درک دقیق یک یا چند مورد محدود را داشته و یا در رابطه با پدیده‌های بخصوص و در زمان معاصر، سؤالاتی در مورد چگونگی و چرایی پیدایش آن محقق را درگیر نماید. در پژوهش مطالعه موردی، فرض بر بررسی زمینه و دیگر ویژگی‌ها و شرایط پیچیده مرتبط با یک یا چند مورد برای مطالعه کامل و همه‌جانبه، به‌منظور درک آن است. آنچه به‌عنوان فصل مشترک در بیان تمامی صاحب‌نظران در تعریف این روش قرار دارد «مورد» است؛ در مطالعه موردی آنچه مورد خوانده می‌شود، عبارت است از سیستمی با مرزهای مشخص که می‌تواند ساده یا پیچیده باشد (پویا، زمانی و کرمانشاهیان، ۱۳۹۴). از آنجا که رویکرد کیفی، رویکرد مناسبی برای کشف داده‌های جدید و غیرمنتظره است، از این رویکرد برای اطلاع از نظرات محققان و اساتید دانشگاه‌ها استفاده شد. از طرف دیگر و با توجه به اینکه سال تحقیق حاضر به‌گونه‌ای بود که مستلزم کنکاش و بررسی نظرات، دیدگاه‌ها و تجارب اعضای شرکت‌کننده در تحقیق بود از روش مطالعه موردی استفاده شد که در زمره روش‌های پژوهش کیفی قرار دارد. (کرسول، ۲۰۱۲). مورد مطالعه در این پژوهش شناسایی بازیگران درونی و بیرونی نظام آموزش عالی بوده است و دلیل استفاده از روش مطالعه موردی در پژوهش این بود که از منابع اطلاعاتی هرچه بیشتر برای بررسی نظام‌مند نظرات افراد استفاده شود تا بررسی عمیق از مسئله موردنظر داشته باشیم.

با توجه به اینکه هدف از پژوهش حاضر شناسایی بازیگران درونی و بیرونی در نظام آموزش عالی و کارکردهای آن‌ها بوده است و نظر به ارتباط ملموس اساتید و محققان با حکمرانی در آموزش عالی، مدیرکل‌ها و کارشناسان ارشد معاونت‌های آموزشی و پژوهشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به‌عنوان جامعه تحقیق در نظر گرفته شدند که دلیل انتخاب آن‌ها تخصص و سابقه‌ای بود که در این زمینه حکمرانی نظام آموزش عالی داشتند. نمونه‌گیری در این پژوهش به‌صورت هدفمند بوده و تا آنجا ادامه پیدا کرد که اشباع در اطلاعات گردآوری شده حاصل شود. بدین معنی که نمونه‌گیری تا زمانی تداوم پیدا کرد که همچنان نظرات جدیدی توسط گروه نمونه ارائه می‌شد. لذا، با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، تعداد ۱۱ نفر انتخاب شدند. جزئیات تعداد نمونه و سمت تمامی مصاحبه‌شوندگان به تفکیک در جدول ۱ ارائه شده است.

نشان داده می‌شود، یکی از ویژگی‌های اصلی است. پس از آن، دانشگاه کارآفرین و مفاهیم مرتبط با آن در زمینه حکمرانی بنگاه تجاری بر گفتمان فعلی تسلط یافته‌اند (فتح‌الهی و دیگران، ۱۳۹۳).

در مورد **بازیگر جامعه مدنی** می‌توان گفت که پایه و مبانی تفکر در عصر جدید بر فردگرایی نهفته است. حوزه خصوصی هم برای تحکیم فردگرایی و هم برای بهره‌های شخصی شکل گرفت. این بخش عهده‌دار ایجاد اشتغال، درآمد، تولید، تجارت و کسب‌وکار است که از کنترل دولت خارج است. تحکیم این حوزه زمینه را برای شکل‌گیری جامعه مدنی فراهم می‌کند. تکوین نهایی جامعه مدنی مربوط به دوره شکل‌گیری دولت‌های ملی و گسترش سرمایه‌داری است بر این اساس گفته می‌شود یک جامعه مدنی بالغ حداقل از سه عنصر فردگرایی، مالکیت و بازار تشکیل شده و فراهم‌کننده فرصت ابراز وجود مردم و شهروندان است. هگل و مارکس که از سردمداران تئوریک جامعه مدنی هستند به این عناصر جامعه مدنی توجه دارند. جامعه مدنی در حقیقت ساختی از حوزه روبرت اجتماعی که از سطح نیروی حیات جمعی شهروندان برخاسته است و در برابر دولت قرار می‌گیرد، اما در برابر دولت قرار گرفتن به معنای تضاد و تقابل آن با دولت نیست، بلکه منظور حائل شدن جامعه مدنی میان فرد و ساخت قدرت سیاسی یا دولت که از دخالت آن آزاد است. می‌توان گفت جامعه مدنی مجموعه‌ای از نهادها، مؤسسات، تشکل‌ها، انجمن‌ها و گروه‌های خصوصی و مدنی را در بر می‌گیرد که به کنش اجتماعی می‌پردازند. لاری دایموند جامعه مدنی را حوزه زندگی اجتماعی سازمان‌یافته خود، آفریننده، به‌شدت خود یاریگر و مستقل از دولت می‌داند که خودمختار و پابند به نظمی حقوقی یا مجموعه‌ای از قوانین مشترک است که شهروندان به بیان خواسته‌ها، منافع، اندیشه‌ها و تبادل اطلاعات می‌پردازد (امام جمعه‌زاده و دیگران، ۱۳۹۵).

مؤلفه دیگر حکمرانی نظام آموزش عالی، سیاست‌های وضع شده (نمودار ۱) توسط بازیگران است که بخشی از آن‌ها فرایندهای درون نهاد (داخل نظام آموزش عالی) را تحت تأثیر قرار می‌دهد مانند سیاست‌های مالی، سیاست‌های محتوایی و سیاست‌های ساختاری و برخی دیگر از سیاست‌ها که محیط خارج از نهاد (خارج از نظام آموزش عالی) مربوطه را تحت تأثیر قرار می‌دهند که این سیاست‌ها شامل سیاست‌های اجتماعی، سیاست‌های کارآفرینی و سیاست‌های حاکمیتی می‌شود (تریپ، بهار و فالکن، ۲۰۰۷).

جدول ۱. مصاحبه‌شونده‌ها و رشته‌های تحصیلی آن‌ها

شماره مصاحبه‌شونده	سمت	جنسیت
مصاحبه‌شونده شماره ۱	مدیر کل دفتر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی امور پژوهشی	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۲	مدیر کل برنامه‌ریزی امور فناوری	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۳	مدیر کل دفتر گسترش آموزش عالی	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۴	مدیر کل دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۵	مدیر کل دفتر برنامه و بودجه و تشکیلات	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۶	مدیر کل دفتر سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی اجتماعی	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۷	کارشناس ارشد مرکز جذب اعضای هیئت علمی	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۸	کارشناس ارشد مرکز نظارت و ارزیابی آموزش عالی	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۹	عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۱۰	استاد تمام دانشگاه تهران	مرد
مصاحبه‌شونده شماره ۱۱	دبیر کل شورای عالی عتف	مرد

بازبینی مقوله‌های به دست آمده در مرحله کیفی توسط صاحب‌نظران و اساتید دانشگاه‌های تهران. (۲) روش بازخورد مشارکت‌کننده که مبتنی است بر ارائه تفسیرها و تحلیل‌های محقق به مشارکت‌کنندگان برای اصلاح و ویرایش مواردی استفاده شد که توسط محقق بدفهم شده‌اند. از طرف دیگر، از آنجا که تحقیق حاضر، تحقیقی به روش گروهی و با همکاری دو نفر بود، از روش دریافت نظر همکاران نیز برای یکپارچه کردن داده‌ها استفاده شد (مهدیون و دیگران، ۱۳۹۰).

سؤالات پژوهشی

بازیگران حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی کدامند؟
سیاست‌های ناظر بر بازیگران درونی و بیرونی نظام آموزش عالی کدامند؟

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

از آنجا که در مرحله کیفی این پژوهش از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته استفاده شده است، لذا، به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه از روش تحلیل محتوای استقرایی استفاده گردید. بعد از مرور متن مصاحبه هریک از مصاحبه‌ها، قسمت‌هایی که با توجه به سؤالات پژوهش و اهداف تحقیق می‌توانست به‌عنوان یک کد اولیه در نظر

ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه ساختار یافته بود که به صورت قیاسی پیاده شد. بدین معنی که ابتدا سؤالی کلی در ارتباط حکمرانی آموزش عالی پرسیده شد و سپس بر اساس دیدگاه‌ها و پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان، سؤالات جزئی‌تری در راستای هدف تحقیق مطرح شد. دلیل استفاده از این نوع مصاحبه آن بود که محقق با طرح سال باز درصدد بود تا بدون محدود کردن عقاید و نگرش‌های مصاحبه‌شونده‌ها از دیدگاه‌ها و نظرات آن‌ها مطلع شود. تمامی مصاحبه‌ها با متخصصان به صورت رودررو و فردی در زمان کاری شرکت‌کنندگان در مکانی ساکت مانند دفتر کار بین ساعات ۸ صبح تا ۴ بعدازظهر در مدت ۵ ماه انجام شد. میانگین زمان مصاحبه ۴۵ دقیقه (بین: ۲۵ تا ۵۷ دقیقه) بود و تا کسب توصیفی غنی از موضوعات مربوط به پژوهش ادامه می‌یافت.

برازش روایی پژوهش

با توجه به اینکه در پژوهش حاضر، دستیابی به شناخت عینی‌تری از حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی ایران از اهمیت بالاتری نسبت به بخش کمی برخوردار است اولویت به روش کیفی داده شد چرا که پژوهش حاضر قصد تعمیم‌یافته‌ها را به جامعه بزرگ‌تری نداشت. از این رو، برای حصول اطمینان از روایی پژوهش، یعنی دقیق بودن یافته‌ها از منظر پژوهشگر، مشارکت‌کنندگان یا خوانندگان گزارش پژوهش اقدامات زیر انجام شد: (۱) تحلیل و

انباشته می‌شدند تا جایی که داده‌ها به تکرار رسیدند. در خصوص تحلیل مرحله‌ای یافته‌ها نیز باید گفت که ابتدا با تفکیک متن مصاحبه به عناصر دارای پیام در داخل خطوط یا پاراگراف‌ها، تلاش شد تا کدهای مربوطه استخراج شوند و در مرحله بعدی آن، مفاهیم در قالب مقوله‌های بزرگ‌تری قرار گرفتند. بعد از این مرحله سعی شد که مقولات نیز در قالب دسته‌های بزرگ مفهومی طبقه‌بندی گردند. نمونه‌ای از مقوله‌بندی‌ها در قالب جدول ۲ نشان داده شده است.

یافته‌های پژوهش

گرفته شود مشخص شده و به‌عنوان مفهوم اولیه انتخاب می‌گردید. در ادامه کدها و مفاهیم مشابه که به یک حوزه یا موضوع خاصی اشاره داشتند در یک طبقه قرار گرفتند و برای هر یک از این طبقات عنوان خاصی تعریف شد که بیانگر کل کدهای آن طبقه باشد.

محقق برای دستیابی به تجربیات افراد در خصوص حکمرانی آموزش عالی با مدیرکل‌ها و کارشناسان ارشد معاونت‌های آموزشی و پژوهشی که ارتباط نظری و عملی ممتدی با مسئله پژوهش داشتند، مصاحبه کرده و تجارب و نگرش‌های آن‌ها را در این خصوص جویا شد. در فرآیند گردآوری اطلاعات به‌تدریج مفاهیم و گزاره‌ها در این خصوص

جدول ۲. بازیگران حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی

مسئله تحقیق	مقولات اصلی	مقولات فرعی	کد مصاحبه‌شونده	درصد فراوانی
		رئیس موسسه	م ۳، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۱، ۱۰	۶۳ درصد
بازیگران حکمرانی درونی نظام آموزش عالی	بازیگران حکمرانی درونی	هیئت‌رئیس	م ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰	۵۴ درصد
		شورای موسسه	م ۲، ۴، ۵، ۶، ۸، ۹، ۱۱	۶۳ درصد
		هیئت‌امنا	م ۱، ۳، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱	۸۱ درصد
		شورای عالی انقلاب فرهنگی	م ۱، ۳، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱	۶۳ درصد
بازیگران حکمرانی بیرونی	بازیگران حکمرانی بیرونی	مجمع تشخیص مصلحت نظام	م ۱، ۲، ۵، ۶، ۱۱	۵۴ درصد
		شورای عالی عتف	م ۱، ۳، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱	۸۱ درصد
		وزارت علوم تحقیقات و فناوری	م ۲، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱	۷۲ درصد
		معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری	م ۲، ۴، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱	۶۳ درصد

هیئت‌های امنا در رأس ساختار سازمانی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، مسئولیت‌های مهم و حساسی را بر عهده دارند، در این بخش اهداف و وظایف هیئت‌های امنا در چارچوب مؤلفه‌های نظام حکمرانی آموزش عالی منطبق بر چارچوب نظری پژوهش (نمودار ۱) مشتمل بر بازیگران (برخاسته از دولت، بازار و یا جامعه مدنی) و سیاست‌های نهادی (سیاست‌های مالی، سیاست‌های محتوایی و سیاست‌های ساختاری) و فرا نهادی (سیاست‌های اجتماعی، سیاست‌های کارآفرینی و سیاست‌های حاکمیتی) به شرح جدول ۳ تحلیل شده است.

نتایج جدول ۲ حاکی از آن بود که رئیس دانشگاه، هیئت‌رئیس، شورای موسسه و هیئت‌امنا به‌عنوان بازیگران حکمرانی درونی و شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی عتف، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری به‌عنوان حکمرانان بیرونی نظام آموزش عالی شناسایی شدند.

سیاست‌های ناظر بر بازیگران حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی کدامند؟

جدول ۳. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح هیئت‌امنا

چارچوب قانونی				
تاریخ تصویب			نام سند	
۱۳۶۷/۱۲/۲۳ (مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی)			قانون تشکیل هیئت‌های امنای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی	
۱۳۶۹/۱۰/۱۸ (مصوبه مجلس شورای اسلامی)			قانون نحوه انجام امور مالی و معاملاتی دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی و پژوهشی	
ترکیب بازیگر			بازیگر	
جامعه مدنی	بازار	دولتی	(مؤلفه یک حکمرانی)	
			هیئت‌امناي مؤسسات آموزشی عالی *	
نوع شناسی سیاست‌ها			سیاست‌ها	
			(مؤلفه دو حکمرانی)	
ترانهادی	نهادی			
اجتماعی	کارآفرینی	حاکمیتی	مالی	محتوایی
			ساختاری	
				*
				تصویب سازمان اداری مؤسسه بر اساس ضوابطی که به پیشنهاد وزارتخانه‌های مربوط با هماهنگی سازمان امور اداری و استخدامی به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی خواهد رسید.
		*	*	بررسی و تصویب بودجه مؤسسه با پیشنهاد رئیس مؤسسه
		*	*	تصویب بودجه تفصیلی مؤسسه
		*	*	تصویب حساب‌ها و ترازنامه سالانه مؤسسه
		*	*	تصویب نحوه وصول درآمدهای اختصاصی و مصرف آن
		*	*	تعیین حسابرس و خزانه‌دار برای مؤسسه
	*	*	*	کوشش برای جلب کمک‌های بخش خصوصی و عواید محلی اعم از نقدی، تجهیزاتی، ساختمانی با رعایت ضوابط مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی
	*	*	*	تصویب آیین‌نامه‌های مالی و معاملاتی که بر حسب مورد پس از تأیید وزارتخانه مربوط قابل اجرا است.
	*	*	*	پیشنهاد میزان فوق‌العاده اعضای هیئت علمی و غیر هیئت علمی (کارشناسان و تکنیسین‌ها) که حسب مورد پس از تأیید وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و یا بهداشت، درمان و آموزش پزشکی قابل اجرا است.
	*	*	*	تعیین نحوه اداره واحدهای تولیدی، خدماتی، کارگاهی و بهداشت و درمانی مؤسسه در چارچوب ضوابطی که به تصویب هیئت‌وزیران خواهد رسید.
	*	*	*	تعیین میزان پرداخت حق تحقیق، حق التدریس، حق الزحمه، حق التألیف و نظایر آن

جدول ۴. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح رئیس موسسه

چارچوب قانونی					
تاریخ تصویب سند			نام سند		
جلسه ۶۸۴ مورخ ۸۹/۱۲/۱۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی			آیین نامه جامع مدیریت دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری (ماده ۴)		
ترکیب بازیگر			بازیگر		
دولتی		بازار	جامعه مدنی		(مؤلفه یک حکمرانی)
*			رئیس موسسه		
نوع شناسی سیاستها			سیاستها		
نهادی		ترانهادی			(مؤلفه دو حکمرانی)
ساختاری	محتوایی	مالی	حاکمیتی	کارآفرینی	اجتماعی
*	*				مستولیت در قبال کلیه امور موسسه
*	*				تهیه و پیشنهاد برنامه‌های راهبردی
*					تعیین خطمشی اجرایی موسسه
*	*				نظارت دقیق و مستمر بر حسن اجرای امور
					استیفای منافع و حقوق موسسه در مراجع قانونی
	*				تهیه آیین نامه‌های مالی - معاملاتی، اداری، استخدامی و تشکیلاتی
					تهیه بودجه تفصیلی سالانه موسسه با رعایت مفاد آیین نامه مالی و معاملاتی
					امضای قراردادها، اسناد تعهدآور، اسناد ملی، اداری و مکاتبات موسسه در چارچوب ضوابط و مقررات مصوب
	*				ارائه گزارش عملکرد سالانه آموزشی، پژوهشی، فرهنگی، اجرایی، مالی و محاسباتی سالانه موسسه به هیئت‌امنا و وزارت متبوع؛
	*				نصب و عزل اعضای هیئت‌رئیس، اعضای حقیقی شوراهای موسسه، رؤسای دانشکدهها
	*				ارائه پیشنهاد تأسیس، توسعه، انحلال و ادغام واحدها با هماهنگی شورای موسسه به هیئت‌امناى ذی‌ربط؛
	*				ارائه پیشنهاد همکاری‌های علمی با سایر مؤسسات آموزشی یا پژوهشی
	*				ایجاد شورای مشورتی متشکل از پنج تن از اساتید شاخص و برجسته
	*				نظارت بر امور انضباطی موسسه (هیئت علمی - دانشجویان - کارمندان) در چارچوب ضوابط و مقررات مربوطه.

نقش نهادی و ترانهادی آن‌ها نیز مشخص است.

همان گونه که از جدول ۴ مشخص است رئیس موسسه دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع شناسی سیاستها کارکردهای آن در

جدول ۵. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح هیئت‌رئیس‌موسسه

چارچوب قانونی					
تاریخ تصویب سند			نام سند		
جلسه ۶۸۴ مورخ ۸۹/۱۲/۱۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی			آیین‌نامه جامع مدیریت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری (ماده ۱۰)		
ترکیب بازیگر			بازیگر		
جامعه مدنی	بازار	دولتی	(مؤلفه یک حکمرانی)		
			هیئت‌رئیس‌موسسه		
نوع شناسی سیاست‌ها			سیاست‌ها		
ترانهادهای			(مؤلفه دو حکمرانی)		
اجتماعی	کارآفرینی	حاکمیتی	مالي	محتوایی	ساختاری
			مشارکت و همکاری فعالانه در تنظیم برنامه‌های راهبردی موسسه		
			فراهم نمودن بسترهای لازم جهت تحقق اهداف برنامه‌های راهبردی موسسه؛		
			فراهم نمودن بستر مناسب به منظور اجرایی نمودن مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، هیئت‌امنا،		
			بررسی آئین‌نامه‌ها، تشکیلات، دستورالعمل‌ها، شیوه‌نامه‌ها، دستورجلسات		
			پیشنهاد بودجه سالانه موسسه به هیئت‌امنا از طریق رئیس موسسه؛		
			تنوع‌بخشی به منابع مالی موسسه از طریق جذب کمک‌های مردمی		
			پیشنهاد توزیع و تخصیص فرصت‌های مطالعاتی و دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی		
			بررسی و تصویب پیشنهادها ارائه شده در خصوص فعالیت‌های تربیتی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و تربیت‌بدنی		
			نظارت و پیگیری گزارش‌ها تربیتی، فرهنگی، سیاسی، امنیتی و ... با هماهنگی دیگر دستگاه‌های ذی‌ربط تا حصول نتیجه؛		
			بررسی و ارزیابی نحوه اجرای تصمیمات هیئت‌رئیس‌موسسه توسط واحدهای تابعه		
			ارزیابی عملکرد حوزه‌های مختلف موسسه و بررسی گزارش‌ها ادواری در شورای موسسه؛		
			ایجاد هماهنگی لازم بین حوزه‌های مختلف موسسه.		

آن در نقش نهادی و ترانهادهای آن‌ها نیز مشخص است.

همان‌گونه که از جدول ۵ مشخص است هیئت‌رئیس‌موسسه دانشگاه دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع‌شناسی سیاست‌ها، کارکردهای

جدول ۶. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح شورای موسسه

چارچوب قانونی						
تاریخ تصویب				نام سند		
جلسه 684 مورخ 10/12/1389 شورای عالی انقلاب فرهنگی				آیین نامه جامع مدیریت دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی، پژوهشی و فناوری (ماده 11)		
ترکیب بازیگر				بازیگر (مؤلفه یک حکمرانی)		
جامعه مدنی	بازار	دولتی	*	شورای موسسه		
نوع شناسی سیاستها				سیاستها (مؤلفه دو حکمرانی)		
ترانهادی		نهادی				
اجتماعی	کارآفرینی	حاکمیتی	مالی	محتوایی	ساختاری	
		*	*	*	*	ارزیابی کلی عملکرد مؤسسه؛
		*		*	*	بررسی و تصویب دورهها و رشتههای آموزشی جدید
		*			*	بررسی و تصویب ضوابط تدوین شده راستای همکاری موسسه با مؤسسات دولتی و غیردولتی
		*			*	بررسی و تأیید برنامههای پذیرش دانشجو توسط دانشکدهها و آموزشکدهها
		*		*		بررسی و تصویب برنامههای پیشنهادی آموزشی و پژوهشی کوتاهمدت؛
	*	*				بررسی گزارش تحلیلی ارائه شده توسط واحدهای ذی ربط در خصوص مشکلات تربیتی، فرهنگی، آموزشی، دانشجویی، پژوهشی و فناوری، پشتیبانی و خدماتی
		*	*	*		بررسی سالانه امکانات علمی (نیروی انسانی و تجهیزات)
		*			*	ارجاع برخی از موضوعات مؤسسه برای بررسی و اظهار نظر به یکی از شوراهای تخصصی حسب مورد؛
		*	*		*	تدوین و تصویب آیین نامههای داخلی شورا و کمیتههای آن.

در نقش نهادی و ترانهادی آنها نیز مشخص است.

همان گونه که از جدول ۶ مشخص است شورای موسسه دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع شناسی سیاستها، کارکردهای آن

جدول ۷. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح شورای عالی انقلاب فرهنگی

چارچوب قانونی					
تاریخ تصویب			نام سند		
۱۳۷۱/۸/۲۲ مصوبه خود شورا			مصوبه اصلاحیه اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی		
ترکیب بازیگر			بازیگر		
جامعه مدنی	بازار	دولتی	(مؤلفه یک حکمرانی)		
			شورای عالی انقلاب فرهنگی		
نوع شناسی سیاست‌ها			سیاست‌ها		
ترانهادی			(مؤلفه دو حکمرانی)		
اجتماعی	کارآفرینی	حاکمیتی	محتوایی	ساختاری	نهادی
		*	*		تدوین اصول سیاست فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران و تعیین اهداف و خط‌مشی‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و اجتماعی کشور
		*	*		تهیه و تدوین مبانی و شاخص‌های دانشگاه متناسب با نظام اسلامی و طراحی راه‌کارهای تحقق آن
		*	*		تعیین سیاست‌های نظام آموزشی و پرورشی و آموزش عالی کشور
		*	*		شناخت نیازهای فکری و معرفتی ضروری و تهیه طرح‌های لازم برای فعالیت اندیشمندان و به‌کارگیری امکانات پژوهشی حوزه و دانشگاه برای پاسخ‌گویی به آن نیازها
		*	*		تهیه و تصویب برنامه‌ها و طرح‌های همکاری حوزه و دانشگاه در زمینه‌های علمی، آموزشی و پژوهشی
		*	*		تصویب اصول کلی و سیاست‌های توسعه روابط علمی، پژوهشی و فرهنگی با کشورهای دیگر
		*	*		تصویب ضوابط تأسیس مؤسسات و مراکز علمی، فرهنگی، تحقیقاتی، فرهنگستان‌ها، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و تصویب اساسنامه هر یک و تجدیدنظر در اساسنامه‌های مؤسسات مشابه عنداللزوم
			*		تصویب ضوابط کلی گزینش مدیران، استادان، معلمان و دانشجویان، دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و فرهنگی و مدارس کشور و تعیین مرجع برای گزینش آنان
			*		تعیین مرجع برای طرح، تدوین و تصویب برنامه‌های فرهنگی، پژوهشی، آموزشی، علمی و تحقیقاتی

سیاست‌ها، کارکردهای آن در نقش نهادی و ترانهادی آن‌ها نیز مشخص است.

همان‌گونه که از جدول ۷ مشخص است کارکردهای شورای عالی انقلاب فرهنگی دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع‌شناسی

جدول ۸. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

چارچوب قانونی					
تاریخ تصویب			نام سند		
مصوب ۱۳۸۳/۰۵/۱۸ مجلس شورای اسلامی			قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری		
ترکیب بازیگر			بازیگر		
دولتی	بازار	جامعه مدنی	(مؤلفه یک حکمرانی)		
*			وزارت علوم، تحقیقات و فناوری		
نوع شناسی سیاستها			سیاستها		
ترانهادی			(مؤلفه دو حکمرانی)		
ساختاری	محتوایی	مالی	حاکمیتی	کارآفرینی	اجتماعی
*	*	*	*	*	*
حفظ و تحکیم آزادی علمی و استقلال دانشگاهها، مراکز علمی و تحقیقاتی (ماده ۱)					
بررسی اولویت‌های راهبردی تحقیقات و فناوری (ماده ۲)					
حمایت از توسعه تحقیقات بنیادی و پژوهش‌های مرتبط با فناوری‌های نوین بر اساس اولویت‌ها (ماده ۳)					
برنامه‌ریزی برای تدارک منابع مالی توسعه فناوری کشور (ماده ۲)					
ایجاد زمینه‌های مناسب برای عرضه فناوری در داخل و خارج کشور (ماده ۲)					
تمهید سازوکارهای لازم برای ایجاد هم‌سویی میان فعالیت‌های آموزشی، تحقیقاتی و فناوری (ماده ۲)					
اتخاذ راهکارهای مناسب برای کمک به توسعه پژوهش و فناوری در بخش‌های غیردولتی (ماده ۲)					
پیشنهاد ضوابط و معیارهای کلی پذیرش دانشجو به مراجع ذی‌صلاح (ماده ۲)					
تعیین ضوابط، معیارها و استانداردهای علمی مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی با رعایت اصول انعطاف، پویایی، رقابت و نوآوری علمی (ماده ۲)					
ارزیابی مستمر فعالیت هرگونه واحد آموزش عالی و یا مؤسسه تحقیقاتی و جلوگیری از ادامه فعالیت، (ماده ۲)					
تأیید اساسنامه و صدور مجوز تأسیس انجمن‌ها و تشکل‌های دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و (ماده ۲)					
تأیید صلاحیت و صدور احکام اعضای هیئت‌های ممیزه، هیئت‌های امانت، هیئت‌های مؤسس، هیئت‌های گزینش اعضای هیئت‌علمی و هیئت‌های انتظامی اعضای هیئت‌علمی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، طبق ضوابط و مقررات موضوعه (ماده ۲)					
تأیید اساسنامه و صدور مجوز ایجاد یا توسعه هرگونه واحد آموزش عالی یا مؤسسه تحقیقاتی (اعم از دولتی یا غیردولتی)، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی					
ارزیابی سالانه عملکرد مالی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی دولتی					
بررسی و پیشنهاد اولویت‌های تخصیص منابع در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور					
تأسیس دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی دولتی و غیردولتی با مشارکت دانشگاهها و مراکز علمی خارج از کشور، بر اساس ضوابط مصوب مراجع ذی‌صلاح					

همان‌گونه که از جدول ۸ مشخص است وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع‌شناسی سیاستها، کارکردهای کار آن در نقش نهادی و ترانهادی آنها نیز مشخص است.

همان‌گونه که از جدول ۸ مشخص است وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع‌شناسی سیاستها،

جدول ۹. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح مجمع تشخیص مصلحت نظام

چارچوب قانونی			
نام سند		تاریخ تصویب	
سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور در بخش آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی		۱۳۸۳/۱۲/۱۵ (مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام)	
بازیگر		ترکیب بازیگر	
(مؤلفه یک حکمرانی)		دولتی	بازار
مجمع تشخیص مصلحت نظام		* جامعه مدنی	
سیاست‌ها		نوع شناسی سیاست‌ها	
(مؤلفه دو حکمرانی)		نهادی	ترانهادی
ایجاد بسترهای مناسب جهت دستیابی آسان به تحصیل علم و... (ماده ۱)		ساختاری	محتوایی
تقویت منابع مالی پایدار و متنوع در دانشگاه‌ها و ... (ماده ۳)		مالی	حاکمیتی
اصلاح نظام پذیرش دانشجو (ماده ۳)		* کارآفرینی اجتماعی	
طراحی و تدوین متون، کتب و برنامه‌های درسی بر اساس مبانی فکری اسلام به ویژه در رشته‌های علوم انسانی در نظام آموزشی و پژوهشی کشور و اهتمام به بسط نظریه‌پردازی در این زمینه (ماده ۳)		*	
برنامه‌ریزی برای افزایش نقش دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و فرهنگستان‌ها در ارتقای کارآمدی نظام (ماده ۸)		*	

همان‌گونه که از جدول ۹ مشخص است مجمع تشخیص سیاست‌ها، کارکردهای آن در نقش نهادی و ترانهادی آن‌ها نیز مصلحت نظام دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع شناسی مشخص است.

جدول ۱۰. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری

چارچوب قانونی			
نام سند		تاریخ تصویب	
اهداف و وظایف معاونت علمی و فناوری		۱۳۸۶	
بازیگر		ترکیب بازیگر	
(مؤلفه یک حکمرانی)		دولتی	بازار
معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری		* جامعه مدنی	
سیاست‌ها		نوع شناسی سیاست‌ها	
(مؤلفه دو حکمرانی)		نهادی	ترانهادی
هدم‌سازی، هدایت و توسعه پژوهش‌های کاربردی، تقاضامحور و مأموریت‌گرا و کمک به تجاری‌سازی نتایج آن‌ها توسعه فناوری، تقویت فرآیند تجاری‌سازی و حمایت از مؤسسات و شرکت‌های دانش‌بنیان و شرکت‌های طراحی مهندسی		ساختاری	محتوایی
حمایت از گسترش فعالیت تحقیق و توسعه در کشور و ارتقای توان «مدیریت فناوری» در شرکت‌های دانش‌بنیان		* کارآفرینی اجتماعی	

ادامه جدول ۱۰. وضعیت موجود حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری

*	*	آینده‌نگاری و رصد فناوری، توسعه مراکز اطلاع‌رسانی فناوری و ایجاد و ساماندهی فن بازارهای عمومی و تخصصی
*	*	ارتقای کارآفرینی فناورانه و بهبود فضای کسب‌وکار دانش‌بنیان و هدایت سرمایه‌های کشور جهت تولید کالاها و خدمات دانش‌بنیان
*	*	توسعه سازوکارهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر و تأمین مالی لازم در اقتصاد دانش‌بنیان
*	*	حمایت از ایجاد و توانمندسازی تشکل‌های خصوصی در زمینه تولید و توسعه صادرات کالاها و خدمات دانش‌بنیان
*	*	تحریک تقاضا، بازارسازی و تضمین بازار برای تولیدات داخلی و بازاریابی و صادرات کالاها و خدمات دانش‌بنیان

نیست و نحوه حکمرانی در این سازمان متمرکز است. در نتیجه از لحاظ مؤلفه‌های حکمرانی شورای عالی انقلاب فرهنگی نقش یک بازیگر دولتی و از منظر سیاست‌های وضع شده دارای نقش ساختاری، محتوایی و حاکمیتی است.

در تبیین کارکردهای وزارت عتف نیز باید گفت آنچه از مأموریت‌ها و اهداف وزارت عتف مشخص هست، مأموریتی به‌عنوان توجه به نیازهای منطقه و رفع نیازهای آن منطبق با آموزش‌هایی که در دانشگاه صورت می‌گیرد، به چشم نمی‌خورد. همین عامل موجب شده است توجه به نیازهای منطقه و رشد متوازن آن‌ها نادیده گرفته شود. بر همین اساس است که بسیاری از دانش‌آموختگان به دلیل نداشتن مهارت‌های لازم در بازار کار توفیق نمی‌یابند و بی‌کار می‌مانند. متأسفانه باید بپذیریم که در کشور ما هنوز هم عمده فعالیت و تلاش بسیاری از مراکز آموزش عالی، افزودن رشته‌ها و دادن مدرک هستند و از طرف دیگر دانشگاه‌های کشور استقلال لازم برای تصمیم‌گیری در مناطق خود برخوردار نیستند تا بتوانند از طریق آزادی عمل متناسب با امکانات و ویژگی‌های منطقه خود به امر آموزش و تربیت نیروی انسانی منطبق با نیازهای منطقه بپردازند. از طرف دیگر عدم تفاهم در نگاه به مأموریت دانشگاه‌ها و حکمرانی در آموزش عالی موجب شده است که دانشگاه‌ها مسیر روشنی برای توسعه نیروی انسانی نداشته باشند. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت حکمرانی در وزات عتف نیز به‌صورت متمرکز است و توجه چندانی به مناطق نمی‌شود. در واقع این نوع حکمرانی در بین انواع حکمرانی از نوع کنترل دولتی به حساب می‌آید.

با توجه به کارکردهای شورای عالی عتف نیز باید گفت با توجه به وظایف و اختیارات شورای عالی عتف می‌توان گفت که این شورا به‌عنوان یک شورای فرابخشی دارای یک وظایف

همان‌گونه که از جدول ۱۰ مشخص است معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع شناسی سیاست‌ها، کارکردهای آن در نقش نهادی و ترانهادی آن‌ها نیز مشخص است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر تحلیل حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی بود. نتایج نشان داد بازیگران حکمرانی درونی شامل رئیس دانشگاه، هیئت‌رئیس و شورای دانشگاه و هیئت‌امنا می‌باشند و بازیگران حکمرانی بیرونی شامل شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی عتف، وزارت علوم تحقیقات و فناوری و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری است و سیاست‌های ناظر بر کارکردهای درونی و بیرونی هر یک از این عوامل طبق جدول ۳ تا ۱۰ مشخص شده‌اند.

بنابراین، ما در این قسمت به تبیین کارکردهای بازیگران حکمرانی بیرونی آموزش عالی خواهیم پرداخت. در نقد و بررسی حکمرانی نظام آموزش عالی در سطح شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌توان گفت که شورای عالی انقلاب فرهنگی باید اظهار نظر و تصمیم‌گیری در خصوص موضوعات دست‌چندم و کم‌اهمیت را به سلسله‌مراتب پایین‌تر واگذار کند و جهت‌های کلی و مقاصد نهایی و عالی را تعیین و حرکت کشور در آن جهت‌ها و مسیر رسیدن کشور به آن مقاصد را هموار کند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که شورای عالی انقلاب فرهنگی طبق وظایفی که دارد عموماً به‌صورت متمرکز تصمیم‌گیری می‌کند و آن‌طور که از وظایف شورا پیداست، شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌عنوان یکی از سطوح تصمیم‌گیری قائل به تفویض اختیار به سلسله‌مراتب پایین

مشخصی نیست و در واقع، به خاطر این مراکز مختلف، حکمرانی آموزش عالی دچار سردگمی شده است.

در رابطه با کارکردهای حکمرانی درونی نیز می‌توان گفت که رئیس دانشگاه، هیئت‌رئیس دانشگاه و شورای دانشگاه دارای نقش دولتی و از لحاظ نوع شناسی سیاست‌ها کارکردهای آن اکثراً در نقش ساختاری، محتوایی، مالی و حاکمیتی است.

حکمرانی دانشگاهی، ضرورتی انکارناپذیر است که بدنه حکمرانی کشور به‌منظور سیاست‌گذاری و مدیریت علم، فناوری و فرهنگ، بر اساس نقشه جامع علمی کشور، باید هرچه سریع‌تر به آن اهتمام ورزد و بر جامعیت و یکپارچگی و مطلوبیت آن توجه کند. با توجه به ظرفیت‌های فراوان آموزش عالی کشور و نظر به گسترش روزافزون فعالیت‌های مختلف آموزشی و پژوهشی، محقق شدن حقوق ذی‌نفعان دانشگاهی، که تقریباً همه آحاد اجتماع هستند، تنها از مسیر ارزیابی‌های گسترده و توزیع شده میسر خواهد بود. البته، این موضوع به معنای نفی آزادی عمل و استقلال مؤسسات نیست، بلکه با توجه به کمبود منابع و فرصت‌ها، به‌عنوان بهترین مسیر برای رسیدن به پیشرفت پایدار در عرصه علم و دانش در نظر گرفته می‌شود.

یافته پژوهش حاضر با یافته‌های روشن و متوسلی (۱۳۹۷)، روحانی، رحمان سرشت و مرجانی (۱۳۹۳) و ذیل (۲۰۱۷) همخوانی دارد. در واقع در تبیین این یافته می‌توان گفت که آموزش عالی یک‌نهاد اجتماعی است که از اقتدار ارزش‌گذاری در شرایط آزادی علمی و پژوهش و آموزش مستقل از نهادهای سیاسی و نظارتی برخوردار است. فقدان زیرساخت‌ها و ساختارهای دموکراتیک و نظام پارلمانی چندحزبی می‌تواند سد راه تحول انگیزی آموزش عالی باشد. آزادی علمی و برقراری مناسبات همکاری‌جویانه با سایر نهادها و سازمان‌های جامعه، در تثبیت موقعیت آموزش عالی به‌عنوان نهادی کارآمد ضرورت دارد.

بنابراین، در تبیین کلی نتایج تحقیق می‌توان گفت دستیابی به دانشگاه‌های تراز جهانی، نیازمند تغییر نظام حکمرانی (سیاست‌گذاری و اداره کردن) نظام آموزش عالی ایران است. برای اجرای این مهم بایستی موضوع استقلال سازمانی دانشگاه‌ها که در قانون چهارم توسعه به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است را به اجرا در آورد. اجرای صحیح و درست این قانون تحول عظیمی در نظام آموزش عالی ایران را به دنبال خواهد داشت. در چنین شرایطی پاسخگویی موضوعیت پیدا می‌کند و هیئت‌امنا افرادی را به‌عنوان رئیس دانشگاه انتخاب خواهند نمود که وی توانایی اداره دانشگاه را داشته باشد. تأمین منابع مالی متنوع یکی دیگر از پیامدهای استقلال

کلی است که در بخش‌های آموزشی، پژوهشی و فناوری مصوباتی را برای اجرا به مؤسسات آموزشی و تحقیقاتی محول می‌کند که این نشان می‌دهد شورای عالی عتف در سطح کلان تصمیم‌گیری می‌کند و این تصمیم‌گیری برای اجرا به سلسله‌مراتب پایین ارجاع داده می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت از لحاظ الگوی حکمرانی در نظام آموزش عالی این شورا نیز از یک الگوی حکمرانی کنترل دولتی بهره می‌برد و دانشگاه‌ها به‌عنوان سازمان‌های بسیار فعال و منعطف، به همراه مشارکت زیاد دانشگاهیان در بدنه‌های تصمیم‌گیری در نظر گرفته نمی‌شوند.

با توجه به کارکردهای مجمع تشخیص مصلحت نظام در خصوص سیاست‌های کلی نظام برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور در بخش آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی می‌توان گفت که این ارگان نیز یک سری سیاست‌هایی را به‌صورت کلی تدوین نموده است بدون این‌که به نیازهای آموزشی عالی و نحوه کارآفرینی کردن دانشگاه‌ها توجهی داشته باشد و صرفاً نقشی به‌مانند الگوی حکمرانی دولتی بر عهده داشته است.

همچنین با توجه به اهداف و وظایف معاونت علمی و فناوری در زمینه ارتقای ارتباط «دانش» با «صنعت» و «جامعه» و تسهیل تبادلات بین بخش‌های عرضه و تقاضای فناوری و نوآوری می‌توان گفت که معاونت علمی و فناوری به اتصال بین دانشگاه‌ها، بازار و جامعه متمرکز می‌شود و به تلاش‌های دانشگاه برای به دست آوردن سرمایه صنعت از طریق تحقیقات کاربردی تأکید می‌کند که این اهداف و وظایف نشان می‌دهد تا حدی معاونت علمی و فناوری در جهت الگوی حکمرانی (کارآفرینی) حداقل در سطح وظایف قانونی تمرکز داشته است.

با توجه به ارزیابی حکمرانی نظام آموزش عالی در ۵ سطح حکمرانی بیرونی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزارت عتف، شورای عالی عتف، مجمع تشخیص مصلحت نظام، معاونت علمی و فناوری) می‌توان گفت که عدم هماهنگی نهادها موجب موازی کاری و آشفتگی حکمرانی و سیاست‌گذاری آموزش عالی کشور شده است که این عدم هماهنگی ناشی از عدم تفاهم در نگاه به مأموریت دانشگاه‌ها و حکمرانی در آموزش عالی است. در واقع، دیدگاه سیاست‌گذاران آموزش عالی در مورد مأموریت‌های دانشگاه در زمینه پژوهش، آموزش، کارآفرینی و... هنوز مشخص نیست و هر ارگانی بنا به سلیقه خودش در آموزش عالی فعالیت می‌کند. در واقع چندین ارگان و سازمان وجود دارد که تصمیماتی مختلفی برای آموزش عالی کشور می‌گیرند و به همین خاطر آموزش عالی دارای مسیر

بندی شده‌اند تا متناسب با نیازها و امکانات هر منطقه تخصیص منابع و امکانات اقدام درست و منطقی صورت گیرد. در این راستا، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، با راه‌اندازی «دفتر امور مناطق کشور» نسبت به ایجاد زمینه مناسب برای شکل‌گیری تعامل‌های سازنده، سریع و دقیق بین حوزه‌های صف و ستاد؛ در جهت تحقق اهداف عالی آموزش عالی کشور اقدام کرده است. در این پژوهش هم سعی شد با شناسایی بازیگران و کارکردهای حکمرانی درونی و بیرونی نظام آموزش عالی در جهت تسهیل اجرای مدیریت منطقه‌ای اقدام کرد.

پیشنهادها

- با اجرای آیین‌نامه مدیریت منطقه‌ای در حوزه آموزش عالی و تدوین ساختار و حکمرانی مناسب می‌توان در مدیریت منطقه و رفع نیازهای آن موفق بود.
- زمینه‌ها و همکاری‌های لازم در جهت اجرای بهتر حکمرانی منطقه‌ای وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از طریق نهادهای مربوطه فراهم شود.

سازمانی دانشگاه‌ها است. رهبران دانشگاهی نظام آموزشی ما بایستی در جهت متنوع نمودن منابع مالی دانشگاه‌ها مصمم باشند و این مهم تا زمانی که بودجه را دولت برای دانشگاه‌های دولتی از محل بودجه عمومی تأمین می‌نماید و دانشجویان منابع مالی دانشگاه‌های غیردولتی را تأمین می‌کنند، حل نخواهد شد. اگرچه دولت‌ها در اکثر کشورها به دانشگاه‌ها اعم از دولتی و غیردولتی کمک می‌کنند، اما اولاً بخشی از بودجه دانشگاه‌ها را دولت‌ها تأمین می‌نمایند و بعد از اینکه میزان تخصیص بودجه بر اساس عملکرد دانشگاه مشخص می‌شود، یقیناً خلق چنین شرایطی یک فضای رقابتی برای دانشگاه‌های ما خلق خواهد کرد که پیامد آن چیزی نیست جز ارتقای کیفیت و آن امری است که نظام آموزش عالی ما را به سمت دانشگاه‌های تراز جهانی سوق می‌دهد.

با توجه به اینکه نظام حکمرانی آموزش عالی کشور به‌صورت متمرکز است، نیاز به مدیریت و حکمرانی منطقه‌ای آموزش عالی کشور بیش از پیش احساس شده است. از این‌رو، به‌منظور شناسایی دقیق نیازهای درونی و بیرونی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، مناطق ده‌گانه طبق مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی برای وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تقسیم-

منابع

- افخمی‌روحانی، حسین؛ رحمان‌سرشت، حسین و مرجانی، شهره (۱۳۹۳). «حکمرانی دانشگاهی و ارزیابی پرتال‌ها و وب‌گاه‌ها». نامه آموزش عالی، ۷(۲۸)، ۶۶-۷۵.
- امام‌جمعه‌زاده، سید جواد؛ شهرام‌نیا، امیر مسعود و صفریان گرمه‌خانی، روح‌الله (۱۳۹۵). «الگوی حکمرانی خوب، جامعه همکار و دولت کارآمد در مدیریت توسعه». فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، ۱۲(۳۶)، ۸-۴۰.
- ایمانی‌جاجرمی، حسین؛ حناچی، سیمین و بیگدلی، مهرناز (۱۳۸۳). مدیریت شهری پایدار، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
- پویا، علیرضا؛ زمانی، محمد و کرمانشاهیان، یونس (۱۳۹۴). «راهبرد کیفی پژوهش، مطالعه موردی: مفهوم، پارادایم، ویژگی‌ها و کاربردها». فصلنامه توسعه‌سازمانی پلیس، ۹۴(۵۲)، ۳-۴.
- رزاق‌مروندی، هادی (۱۳۹۳). «استقلال نهادی اثربخش دانشگاه‌های دولتی ایران: ضرورت پویایی در فضای جهانی شده». فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۰(۴)، ۲۸-۱.
- روشن، احمدرضا و متوسلی، محمود (۱۳۹۷). «الگوی ذینفع مداری مبتنی بر حکمرانی خوب برای ارتقای کیفیت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری». فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۲(۴۱)، ۱۰۰-۸۱.
- فتح‌اللهی، احمد؛ یمینی، محمد؛ صباغیان، زهرا؛ فراستخواه، مقصود و قاضی طباطبائی، محمود (۱۳۹۳). «تحلیل محتوایی برنامه‌های پنج‌گانه توسعه ایران با توجه به مقوله‌های الگوهای حکمرانی آموزش عالی». فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، ۶(۴)، ۸۲-۴۷.
- قلی‌قورچیان، نادر و احمدی رضایی، حسین (۱۳۹۳). «حکمرانی دانشگاه‌های تراز جهانی: ضرورت یا نیاز، فصلنامه آینده‌پژوهی مدیریت»، ۲۵(۱)، ۳۴-۲۳.
- مه‌دیون، روح‌اله؛ قهرمانی، محمد؛ فراستخواه، مقصود و محمود ابوالقاسمی (۱۳۹۰). «کیفیت یادگیری در مراکز آموزش الکترونیکی دانشگاهی: مطالعه‌ای کیفی». نشریه تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه، ۴۵(۵۸)، ۱۰۰-۷۷.
- Carnegie, G. D., & Tuck, J. (2010). "Understanding the ABC of university governance". *Australian Journal of Public Administration*, 69 (4), 431-44.

- Chou, M. H., Jungblut, J., Ravinet, P., & Vukasovic, M. (2017). *Higher education governance and policy: an introduction to multi-issue, multi-level and multi-actor dynamics*.
- Clark, B. (1998). *Creating entrepreneurial universities: Organizational pathways of transformation*. Oxford: Pergamon-Elsevier Science.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative* (pp. 146-166). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Dill, D. D. (2017). Academic Governance: A US Perspective on External, Internal, and Collegial Models. In *Sendai: JAHHER Annual Conference Symposium*.
- Dobbins, M. (2011). *Higher education policies in Central and Eastern Europe: Convergence towards a common model?*. Springer.
- Huang, F. (2018). "University governance in China and Japan: Major findings from national surveys". *International Journal of Educational Development*, 63, 12-19.
- Kennedy, K. J. (2003). "Higher education governance as a key policy issue in the 21 st century". *Educational research for policy and practice*, 2(1), 55-70.
- Lyll, C., & Tait, J. (2005). Shifting policy debates and the implications for governance. *New modes of governance, developing an integrated approach to science, technology, risk and the environment*. Ashgate Publishing, Aldershot, England, 1-17.
- Marginson, S. (2013). *Different Roads To A Shared Goal: Political and Cultural Variation in World-class Universities*. Different Approaches to a Shared Goal, Q.Wang, Y.Cheng and N.C.Liu, Eds, Sense Publisher, Rotterdam.
- Marginson, S., & Considine, M. (2000). *The enterprise university: Power, governance and reinvention in Australia*. Cambridge University Press.
- Meehan, E. M. (2003) . *From Government to Governance, Civic Participation and 'new Politics': The Context of Potential Opportunities for the Better Representation of Women*. Centre for Advancement of Women in Politics, Queen's University Belfast.
- Neave, G., & van Vught, F. (1994). *Government and higher education relationships across three continents: The winds of change*. Oxford: IAU/Pergamon.
- Thompson, N. (2005). "Inter-institutional relations in the governance of England's national parks: A governmentality perspective". *Journal of Rural Studies*, 21(3), 323-334.
- Trakman, L. (2008). Modelling University Governance. *Higher Education Quarterly*, 62 (1-2): 63-
- Zaman, K. (2015). "Quality guidelines for good governance in higher education across the globe". *Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences*, 1(1), 1-7.